

Arthur Schopenhauer

Haklı Çıkma Sanatı

Eristik Diyalektik

Türkçesi: Ülkü Hıncal

Deneme

ERİSTİK DİYALEKTİK

Haklı Çıkma Sanatı

Eristik Diyalektik¹ tartışma sanatıdır, mutlaka haklı çıkmak amacıyla tartışma sanatı; yani *per fas et nefas* [hem haklıyken hem de haksızken].² Örneğin insan belli bir konuda objektif olarak haklıyken, izleyenlerin gözünde ve hatta bazen kendi gözünde de, haksız kabul edilebilir. Bu durumda karşımdaki tartışmacı benim kanıtımı çürüttüğünde, aslında belki başka kanıtlar da olabileceği halde, savunduğum önerme çürütülmüş sayılmaktadır. Tabii bu durumda muhalifim için de tam tersi bir ilişki söz konusudur: Objektif olarak haksızken, haklı çıkar. Yani bir tezin objektif doğruluğu ile tartışmacı ve dinleyicilerin değerlendirmesine göre geçerliliği, iki ayrı şeydir. (Diyalektik bunlardan ikincisi ile ilgilidir.)

Bu nereden ileri gelir? – İnsan türünün kötülüğünden. Böyle olmasaydı, bizler baştan sona dürüst olsaydık, o zaman her tartışmada sadece gerçeği günışığına çıkarmaya çalışırdık, bunun ilk dile getirdiğimiz düşüncemize mi, yoksa karşıımızdakinin görüşüne mi denk düştüğüne aldırılmazdık: Bu hiç fark etmezdi ya da en azından tamamıyla ikincil sayılırdı. Oysa şimdi asıl sorundur. Düşünme yetisi bağlamında özellikle duyarlı olan doğuştan kibirlilik, ilk öne sürdüğümüz düşüncenin yanlış, muhalifimizin görüşünün ise doğru çıkmasını istemez. Öyleyse her tartışmacı doğru bir yargıda bulunmak için çaba göstermelidir. Dolayısıyla önce düşünüp sonra konuşması gerekir. Ama doğuştan kibirliliğe çoğunlukla gevezelik ve doğuştan hilekarlık eşlik eder. Bu

kişiler düşünmeden konuşur ve eğer savlarının yanlış olduğunu, haksız olduklarını fark ederlerse, durum bunun tam tersiymiş gibi görünsün isterler. Gerçeğe olan ilgi doğru olduğu sanılan önermenin oluşturulması sırasında herhalde çoğu kez yegane itici güç iken, şimdi yerini kibrin ilgisine bırakmıştır: Doğrunun yanlış ve yanlışın da doğru gibi görünmesi gerekmektedir.

Ancak bu hilekarlığın, artık bize de yanlış görünen bir önerme üzerinde bu ısrar edişin bile bir mazereti vardır: Başlangıçta önermemizin doğruluğundan çoğunlukla tamamen eminizdir, ama şimdi karşı tarafın argümanları onu geçersiz kılmış görünmektedir; önermemizden hemen vazgeçersek, aslında haklı olduğumuzu sonradan anlamamız çok olasıdır: Kanıtımız yanlıştı, ama önerme için doğru bir kanıtlama vardı; sadece, önermeyi kurtaracak argüman hemen aklımıza gelmemiştir. Dolayısıyla bizde şöyle bir düstur oluşur: Karşı argüman doğru ve ikna edici görüldüğünde bile onunla savaşmalı, sadece görünüşte doğru olduğuna ve tartışma esnasında aklımıza onu çürütecek ya da kendi iddiamızı başka bir biçimde doğrulayacak bir argüman geleceğine inanarak mücadeleyi sürdürmeliyiz: Böylelikle tartışmada hilekarlığa neredeyse mecbur kalırız, en azından baştan çıkıp oraya doğru çekilmemiz kolay olur. Bu süreçte anlama yetimizin zaafı ve istencimizin sapkınlığı birbirini karşılıklı olarak destekler. Bundan şu ortaya çıkmaktadır: Tartışan kişi genel olarak doğru için değil, sadece kendi önermesi için mücadele eder, *pro ara et focus* [yurt ve ocak için] gibi ve *per fas et nefas* hareket eder. Göstermiş olduğumuz gibi, başka türlü süsünü yapamaz.

Genellikle herkes, kendisine yanlış ya da şüpheli görüldüğünde bile savını kabul ettirmek ister.³ Bunun için gerekli araçları herkese kendi kurnazlığı ve kötülüğü bir ölçüde temin eder. Tartışmalar sırasında edinilen günlük deneyim bunları bize öğretmektedir; yani herkesin kendi doğal mantığı olduğu gibi, kendi doğal diyalektiği de vardır. Ama bu doğal diyalektik, hiç

de doğal mantık gibi güvenilir değildir. Kimse kolay kolay mantık kurallarına karşı bir düşünce ileri süremez ya da çıkarsama yapamaz: Yanlış yargılar çok fazladır, yanlış çıkarımlar ise son derece seyrek görülür. Yani bir insanda doğal mantığın yetersiz kaldığına pek rastlanmaz, ama doğal diyalektiğin yetersizliği öyle değildir: Bu eşit dağıtılmamış bir doğal yetenektir (tıpkı esas itibarıyla eşit dağılmış aklın tersine, eşitsiz dağılmış yargıda bulunma yetisi gibi). Çünkü aslında haklı olduğu bir konuda insanın sadece görünürdeki argümanlarla aklının karışması veya görüşünün çürütüldüğünü kabul etmesi ya da bunun tam tersi, sıklıkla olan bir şeydir. Ve tartışmadan galip çıkan kişi, çoğunlukla bunu önermesini oluştururken yargıda bulunma yetisinin doğru işlemesine değil, o önermeyi kurnazlık ve beceriklilikle savunmuş olmasına borçludur. Doğuştan olan, her durumda olduğu gibi burada da en iyisidir.⁴ Ancak, alıştırma yapmanın ve muhalife saldırmaya yarayan ya da onun saldırmak için en fazla kullandığı taktikler üzerinde düşünüp taşınmanın da bu sanatta ustalaşmaya çok büyük katkısı vardır. Yani her ne kadar mantığın gerçekten pratik kullanımı yoksa da, diyalektiğin pekâlâ olabilir. Bana öyle geliyor ki Aristoteles kendi asıl mantığını (Analitik) esas itibarıyla diyalektiğe temel ve bir hazırlık olması üzerine oluşturmuştu ve asıl meselesi diyalektikti. Mantık önermelerin yalın biçimiyle uğraşır, diyalektik ise onların ne içerdiğiyle ya da malzemesiyle, yani içeriğiyle: Bundan dolayı biçimin yani genel olanın, içerikten yani özel olandan önce ele alınması gerekliydi.